

معجزه توسعه اقتصادی دنیای تورک

ترجمه و تدوین: علی دده بیگلو

[/http://tedepe.blogspot.com](http://tedepe.blogspot.com)

جمهوریهای تورک که پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، بقاء شان نیز مورد شک و تردید عده ای قرار گرفته بود، با شتاب بسیار رشد می کنند. صاحب نظران بر این عقیده اند که دنیای تورک به تدریج بر مشکلات خویش در راه ادراک دوره جهانی شدن فائق آمده است. در سال جاری، درآمد ملی کشورهای ترکیه، آذربایجان، قزاقستان، ترکمنستان، ازبکستان و قیرقیزستان، با توسعه اقتصادی صدها در صدی خود به مرز ۶۰۰ میلیارد دلار رسید. این موفقیت در عرصه اقتصادی توجه موسسات بین المللی را به خود جلب کرده است.

جهان، داستان موفقیت حوزه دریای خزر را در آینده بسیار نقل خواهد کرد

در سال جاری درآمد ملی آذربایجان از سه و نیم میلیارد دلار در ۱۲ سال پیش، به سی و سه میلیارد دلار و در آمد سرانه قزاقستان، با سبقت گرفتن از ترکیه به سطح پنج هزار و ۵۹۲ دلار رسید. نرخ رشد اقتصادی ترکمنستان افزایشی ۶۰۰ درصدی از خود نشان داد و ترکیه که در سال جاری درآمد ناخالص ملی اش به ۴۰۰ میلیارد دلار رسید، دارای رشدی ۲۵۰ درصدی بود. ازبکستان و قیرقیزستان نیز با سرعت بسیار دوره بازیابی خود را به پایان می رسانند. طبق داده های صندوق بین المللی پول، در پنج سال گذشته صادرات ترکیه از ۳۶،۱ میلیارد دلار به ۸۶ میلیارد دلار، قزاقستان از ۵،۳ میلیارد دلار به ۳۰،۱ میلیارد دلار و ازبکستان از ۳،۷ میلیارد دلار به ۵ میلیارد دلار افزایش یافته است. صادرات ترکمنستان در سال ۲۰۰۵، ۴،۷ میلیارد دلار و صادرات قیرقیزستان ۷۵۹ میلیون دلار بوده است. در سال ۲۰۰۵، قزاقستان با ۱۲،۶ میلیارد دلار مازاد صادرات، دارای مقام نخست در میان کشورهای تورکی بوده است.

پیشرفت قابل ملاحظه ای که کشورهای آذربایجان، قزاقستان، ترکمنستان، ازبکستان و قیرقیزستان به همراه ترکیه از سال ۱۹۹۵ به این سو از خود نشان داده اند، در آخرین گزارش صندوق بین المللی پول نیز که توسعه

اقتصادی شش دولت تورکی مذکور در دوازده سال اخیر را زیر ذره بین قرار داده منعکس شده است. گزارش صندوق بین المللی پول، حکایت از رشد سریع اقتصادی دنیای تورک با مساحتی بیش از چهار میلیون و ۷۱۷ هزار کیلومتر مربع دارد. طبق این گزارش، پیشرفت و بهبود کشورهای تورکی در عرصه درآمد ناخالص ملی از سال ۱۹۹۵ تاکنون، شایسته تقدیر است. در این مدت، اقتصاد آذربایجان ۹۵۰ درصد رشد داشته است. این رشد در ترکمنستان ۵۹۰ درصد و در ترکیه ۲۴۰ درصد بوده است. طبق این گزارش در سال جاری درآمد ناخالص ملی پنج دولت تورک به مرز ۶۰۰ میلیارد دلار خواهد رسید.

منابع غنی مانند گاز و نفت، فرصتهای بی همتائی را برای دولتهای تورک فراهم نموده و باعث شده اند که این کشورها، به عنوان بازیگرانی جدید در بازی انرژی وارد شوند. با اینهمه آگاهان بر این عقیده اند که در پشت پرده موفقیت تاریخی و تحقق توسعه مستمر دنیای تورک، مهارت و کاردانی در مدیریت کشور و اقتصاد، و ثبات پایدار سیاسی و اجتماعی نقش اساسی را داشته و با ادامه ثبات سیاسی در این کشورها و تعهد به اجرای بازار اقتصادی آزاد از سوی حکومتها، توسعه پایدار اقتصادی و جلب سرمایه گذاری خارجی در دنیای تورک ادامه خواهد یافت.

آذربایجان، ستاره اقتصادی جهان تورک

بنا به معلومات بانک اروپائی توسعه، جمهوری آذربایجان سریعترین رشد اقتصادی را در میان کشورهای آسیای میانه داشته و در سال ۲۰۰۶ با رشد اقتصادی ۳۶ درصدی خود، حتی توانسته است چین را نیز پشت سر گزارده و در مقام نخست جهان قرار گیرد. این کشور درآمد ملی خود را از ۳ و نیم میلیارد دلار در دوازده سال گذشته، ده برابر نموده و به ۳۳ میلیارد دلار رسانیده است. درآمد سرانه آذربایجان در سال جاری به مرز ۴۰۰۰ دلار نزدیک شده و صادراتش بالغ بر ۴،۷ میلیارد بوده است.

آذربایجان کشوری دارای منابع و ذخایر زیرزمینی بسیار مهم نفت و گاز طبیعی است و افزایش قیمت نفت، در نرخ رشد قابل توجه آن موثر بوده است. آذربایجان در صدد است که در آمد سالانه حاصل از فروش نفت خود را که در حال حاضر حدود ۸ میلیارد دلار است در آینده ای نزدیک به ۱۱ میلیارد دلار برساند. شرکتهای چند ملیتی، بویژه برای سرمایه گذاری در زمینه انرژی به باکو روی می آورند. خط لوله ب.ت.ج. (باکو-تفلیس-جئیهان) که پروژه قرن نام گرفته است نیز در صدر سرمایه گذاریهای خارجی سالهای اخیر قرار دارد.

ورود سرمایه بین المللی و خارجی در عرصه انرژی به کشور، سرمایه گذاری در عرصه های گوناگون از ساختمان تا بانکداری را نیز به همراه خود می آورد. سرمایه گذاری خارجی بالغ بر سه میلیارد و ۲۲۹ میلیون دلار و یا ۵۴.۲ درصد از کل سرمایه گذاریهای انجام شده در آذربایجان را تشکیل می دهد. بریتانیا با ۴۶،۹ درصد، ایالات متحده با ۱۷،۴ درصد، ژاپن با ۹،۷ درصد، آلمان با ۶،۶ درصد، نروژ با ۶،۴ درصد، ترکیه با ۶،۲ درصد و عربستان با ۲ درصد در صدر جدول کشورهای سرمایه گذار در آذربایجان قرار دارند. در میان موسسات مالی بین المللی سرمایه گذار در آذربایجان، بانک جهانی، بانک اروپائی توسعه و نوسازی و بانک توسعه اسلامی جای گرفته اند. آذربایجان

از امتیاز برخورداری تجارت معاف از گمرک با کشورهای عضو اتحادیه کشورهای مستقل نیز برخوردار است. این کشور که در آستانه عضویت در سازمان تجارت جهانی است، با عضویت در کلیه نهادهای اروپائی، به سرعت در راه انتگراسیون موفقیت آمیز سیاسی و اقتصادی خود با اروپاست، آنچنانچه از سوی تعداد فزاینده ای از بروکراتهای عالی رتبه اتحادیه اروپا، از آذربایجان به عنوان کاندیدائی مطلوب برای عضویت در این اتحادیه یاد می شود.

ترکیه، اصلاحاتی موفق، امید افزایش به آینده

ترکیه با به اقتدار رسیدن حکومت اردوغان-آغ پارتی، درهای اقتصاد خود را بیش از پیش و در حد شگفت انگیزی به جهان خارج گشود. اصلاحات بسیار گسترده در عرصه های اقتصاد کلان و خرد، به همراه پایبندی حکومت به سیاستهای بانک جهانی، نرخ توسعه اقتصادی بالا ترکیه را تضمین نموده است. طبق گزارشات صندوق بین المللی پول، ترکیه در دوازده سال اخیر بیش از دو و نیم برابر توسعه یافته و با رشد ناخالص درآمد ملی ۷،۶٪، به نمونه چین نزدیک شده است. بانک جهانی توسعه ترکیه را نمونه موفقیت خود خوانده و اعلام نموده است که در ترکیه، ثبات سیاسی و اقتصادی امید به آینده را می افزاید و در صورت ادامه اصلاحات پایه ای که این کشور در حال تطبیق آنهاست، در آینده بسیار نزدیکی به یکی از مرفه ترین کشورهای منطقه و جهان تبدیل خواهد شد. ترکیه با درآمد ناخالص ملی ۴۰۰ میلیارد دلاری خود، جایگاه خود را در میان ۲۰ اقتصاد بزرگ جهان تثبیت نموده و با هدف صادرات ۱۰۰ میلیارد دلاری خود، هم اکنون ۲۲ مین بزرگترین صادر کننده جهان است.

در پنج سال گذشته صادرات ترکیه از ۳۶ میلیارد دلار به ۸۶ میلیارد دلار افزایش یافته و سرمایه گذاری خارجی در این کشور از یک میلیارد دلار به ۱۸ میلیارد دلار رسیده است. فورد، تویوتا، هوندا و پورشه صدها میلیون دلار در صنایع ماشین سازی ترکیه - یکی از پربازده ترین آنها در جهان است - سرمایه گذاری کرده اند. از طرف دیگر ترکیه خود آغاز به سرمایه گذاریهای غول آسا در موسسات جهانی خود کرده است. حجم تجارت ترکیه با اتحادیه اروپا در ۱۰ ماه نخست سال ۲۰۰۶ بالغ بر ۷۰،۳ میلیارد یورو (۹۱ میلیارد دلار) بوده است. حجم صادرات ترکیه به کشورهای اتحادیه اروپا در سال قبل با ۱۶ درصد افزایش به ۳۱،۸ میلیارد یورو و حجم واردات این کشور از کشورهای اتحادیه اروپا با ۱۳ درصد افزایش به ۳۸،۵ میلیارد دلار رسید. در نتیجه این افزایش، ترکیه پس از چین، روسیه، سوئیس، ژاپن و نروژ به بزرگترین شریک تجاری اتحادیه اروپا تبدیل شده است.

ترکیه در دنیای اسلام نیز در همه شاخصها مدرنترین، پیشرفته ترین و موفقیتترین کشور است. از بین ۱۰۰ بزرگترین شرکت جهان اسلام، ۲۵ عدد آنها را شرکتهای ترکیه ای تشکیل می دهند. شایان ذکر است که بر خلاف کشورهای عربی و ایران، هیچکدام از این شرکتهای ترکیه ای در عرصه های نفت و گاز و منابع زیرزمینی فعالیت ندارند. در حالیکه کشورهای تورک اوراسیا در سایه منابع غنی زیرزمینی نفت و گاز خود، به عنوان بازیگران مهم عرصه انرژی در آمده اند، ترکیه با خط لوله آدانا -جئیهان و خطوط موجود و یا در دست احداث نفت، گاز و آب به روسیه، دریای سرخ- اسرائیل و یونان - شبه جزیره بالکان در حال تبدیل شدن به یکی از مهمترین ترمینالهای انرژی در جهان است. این ویژگی اهمیت ژئواستراتژیک موجود ترکیه را به سرعت افزایش می دهد.

قزاقستان، ترکمنستان، ازبکستان: مدیریت دارایی ویزین

از ستاره های توسعه اقتصادی جهان تورک، یکی نیز قزاقستان است که در سال جاری درآمد ناخالص ملی خود را به ۸۴ میلیارد دلار رسانیده است. قزاقستان با جمعیتی حدود ۱۵ میلیون نفر و درآمد سرانه ۵ هزار و ۵۹۲ دلار، در حال سبقت گرفتن از ترکیه است. این کشور جوان که از نظام مدیریتی جاافتاده و بسیار جدی برخوردار است توانسته است درآمدهای حاصل از نفت و معادن خود را به نحو احسن مدیریت نماید. سران آستانا، علاوه بر سرمایه گذاری در لوله های انتقال نفت و گاز، بخشهایی مانند تولیدات غذایی، منسوجات، ساختمان و ... را نیز دارای اولویت برای سرمایه گذاری اعلام نموده و مشوقهای گوناگونی برای سرمایه گذاران در این بخشها ایجاد کرده اند. دولت قزاقستان در راستای سیاست ایجاد تنوع در منابع و روابط اقتصادی، همزمان به گسترش مناسبات اقتصادی و تجاری با چین اقدام و همچنین با توسعه زراعت و کشت پنبه در اراضی وسیع خود، به عنوان جانشینی برای نفت، به بررسی در باره کانولا، ماده خام بیودیزل نیز آغاز نموده است.

ترکمنستان کشور دیگر آسیای میانه، با ذخایر عظیم گاز طبیعی خود در مرکز توجه روسیه، چین، ترکیه و کشورهای اروپایی قرار دارد. این کشور درآمد ناخالص ملی خود را به ۲۳،۷ میلیارد رسانده و در آمد سرانه اش را نیز به سطح محسوسی افزایش داده است. دولت آشقاباد موفق به مدیریت کارشناسانه درآمد حاصل از گاز طبیعی خود شده و آنرا عمدتاً به بخش ساختمان و پروژه های زیربنایی کانالیزه کرده است. آشقاباد پایتخت کشور، اکنون تبدیل به کارگاه ساختمانی بزرگی شده و قیمت غیرمنقول در آن بسیار بالاست. بیش از ۲۰ درصد از کل پروژه هایی که بخش ساختمانی ترکیه در کشورهای خارجی در دست اجرا دارد در ترکمنستان است.

کشور دیگر جهان تورک که بخش ساختمانی آن از جنبش ویژه ای برخوردار است ازبکستان می باشد. دولت تاشکند نیز توانسته است دوره گذر را با مهارت مدیریت نماید. پروژه های زیربنایی و بخش منسوجات در حال گسترش این کشور، فرصتهای بسیار مهم و جذابی را برای سرمایه گذاران خارجی عرضه میکند.

خطر تبدیل شدن به ایران و عربستان

اقتصاد تک محصولی کشورهای تولید کننده نفت در خاورمیانه و در راس آنها ایران، عربستان و شیخ نشینهای خلیج عربی، به همراه ناکارآمدی مدیریتی و فساد مالی زمامداران، مانعی اساسی در مسیر دمکراتیزاسیون و نیرومند و سالمسازی اقتصاد این کشورها است. و این همه به نوبه خود زمینه ساز آینده غیرقابل پیش بینی نظامهای حاکم بر این کشورها در داخل و همچنین در معرض تحقیر مدام قرار گرفتن و باخت مکرر این دولتها در عرصه دیپلماسی و افکار عمومی جهانی است. بسیاری از معضلاتی که در ایران، عربستان و شیخ نشینهای خلیج عربی دیده میشود، ناشی از انباشته شدن نقدینگی است. بین ۸۵٪-۹۰٪ از درآمد ناخالص ملی این کشورها از فروش نفت و گاز طبیعی حاصل میشود. بقیه این درآمد نیز از جمع آوری مالیات بر مشتقات این محصولات بدست می آید. در این کشورها اقتصاد بر دور چند فراورده طبیعی می چرخد و در نتیجه هیچگونه دمکراتیزاسیون و تنوع

مارکی وجود ندارد. درآمد و قدرت در دست گروه بسیار محدودی منحصر شده و سیستم حاکم کالا بر هر نوع توسعه و پیشرفت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی بسته است.

در طرف دیگر ترکیه قرار دارد که علی رغم آنکه دارای ذخائر قابل ملاحظه نفت و گاز نیست، بزرگترین اقتصاد جهان اسلام است. در سالهای اخیر در ترکیه اصلاحات حقوقی، اجتماعی و سیاسی بسیار عمیق و گسترده ای انجام گرفته است. همزمان این کشور در سایه قدرت شبکه ای از رسانه ها که اجتماع را به سوی تغییر و گذر از سدهای فرهنگی سوق داده اند در مدت زمانی بسیار کوتاه تبدیل به جامعه ای باز و بازتر شده است. اکنون در کشوری که چندین سال قبل، تنها دارای یک کانال تلویزیون دولتی بود، بیش از ۳۰۰ کانال تلویزیونی، هزار و یکصد ایستگاه رادیویی فعال وجود دارد. همه مدارس خصوصی به اینترنت وصل بوده و حکومت نیز بیش از ۴۰۰،۰۰۰ کامپیوتر در مدارس دولتی توزیع کرده است. والیان هزاران تن را برای کارآموزی روانه کشورهای اروپائی نموده اند و دادگاههای ترکیه اکنون به طور روز افزونی بیش از قوانین و اجتهادهای خود، کتابهای حقوقی اتحادیه اروپا را ملاک قضاوتهای خود قرار می دهند.

پرسپکتیو تبدیل شدن به ایران، عربستان و دیگر شیخ نشین های خلیج عربی، حیاتی ترین تهدیدی است که جمهوریهای ترک با آن مواجه اند. اگر تدابیر و پیشگیریهای لازمه اخذ و اجرا نشوند، خطر آن وجود دارد که اقتصادهای قزاقستان، ترکمنستان، آذربایجان و حتی ازبکستان تبدیل به اقتصادهای نفتی و گازی شده و کویت و ایران و عربستانهای جدیدی بوجود آیند. شاید از همینروست که بقیه کشورهای جهان تورک به این نتیجه رسیده اند که می باید از مدل ترکیه سکولار و نه از مدل ایران - عربستان، یکی مرکز عقب مانده ترین نوع شیعه (شیعه امامی ولایت فقیهی) و دیگری نماینده عقب مانده ترین نوع تسنن (وهاپیگری) پیروی کنند. زیرا آنچه که کشورهای جهان تورک بدان نیازمندند، نه پول نفت و گاز، بلکه جمعیتی تحصیل کرده، جامعه ای باز و تفرات و دمکراسی ای قابل مدیریت است.